ערר כרתי Cressa cretica ר"ש עשבוני הגדל במלחות (אוגוסט 2020)

ערגה אלוני

ערר כרתי (משפחת החבלבליים) הוא עשבוני ר"ש (המיקרפטופיט) הגדל במלחות, בעל שורש וניצנים, המתחדש כל שנה.

מימין ומשמאל: ערר כרתי בבית גידולו בשולי בריכות המלח בעתלית. צילמה ערגה אלוני©

הצמח נמוך גובהו 10–20 ס"מ. בקרקע יש לו שורש שיפודי עמוק, ממנו מסתעפים נצרים המתים בחורף. ענפי הצמח המתחדשים בעונה הלחה, עשבוניים, מסועפים וצפופים מכוסים שערות דו זרועיות. השערות קצרות ומכסיפות בולטות באורכן בעיקר בגבעול ובגביע הפרח. העלים קטנים ולא נוקשים, דמויי ביצה וראשם מחודד. מסורגים, צפופים זה לזה, שפתם חלקה, יושבים על הגבעול (שמידע 2005). העלים על הגבעול המרכזי גודלם 3-10 מ"מ. על הגבעולים הצדדיים הם קטנים מזה (3-4 מ"מ). האפידרמיס שהיא הרקמה החיצונית-דקת דפנות (פאהן 1987: ויזל, פולק, כהן 1978). בשני צדי העלה שקועות בלוטות מפרישות מלח. כאשר הצמח קולט ע"י השורש מלחים ומינרלים כמו סידן אשלגן נתרן כלורידים וגופרה, הוא מפריש את המלח בצורה אקטיבית. גבישי מלח וטיפות תמיסת מלח נראות זוהרות על חלקי הנצר. במגע עם הצמח נשאר ביד טעם מלוח.

מימין: העלים פשל ערר כרתי, פשוטים נגדיים מפרישי מלח. באמצע ומשמאל: התפרחות בראש הענפים. צילמה ערגה אלוני©

הפרחים דו-מיניים, לבנים, ערוכים בצפיפות, נישאים בראש ענף בתפרחת דמוית שיבולת (פינברון-דותן, דנין, 1991). קוטר הפרח 10 מ"מ. עלי גביע 5 שעירים, הכותרת צינורית בת 5 אונות מופשלות לאחור. אבקנים 5 ארוכים מהכותרת, המאבקים ורודים נישאים על זירים ארוכים ודקים. במרכז 2 עמודי עלי קצרים מהאבקנים, בראשם צלקת כדורית בולטת. מועד הפריחה בין מאי לנובמבר. תצפית בפריחת הצמח בשעות הבוקר, הגיעו דבורי בר רבים שהסתובבו, נכנסו ויצאו מלוע הפרחים. דבורי דבש העדיפו את פרחי קורטם דק על פני ערר כרתי.

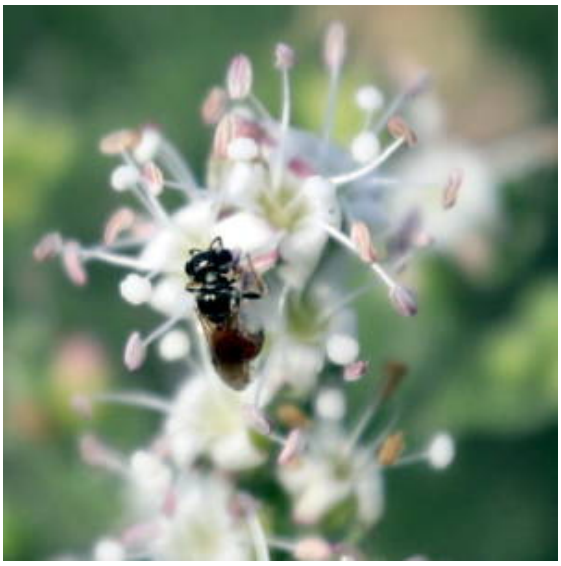

מימין: הפרחים מסודרים בתפרחות, אונות הכותרת 5 מופשלים לאחור. 5 אבקנים ו2 עמודי עלי. משמאל: האבקה ע"י דבורי בר. צילמה ערגה אלוני©

הפרי הלקט הנפתח ע"י קשוות הזרעים קטנים. לא כל הפרחים מייצרים זרעים, מעט פרות נמצאו בצמחים שנבדקו. הזרעים מתפזרים ונשארים רדומים בקרקע עד השנה הבאה. אלה שלא נבטו שומרים על חיוניותם מעל ל-8 שנים. הנביטה טובה באור בטמפ' גבוהה (28 מעלות C) וכבר לאחר יומיים הזרעים נובטים.

בית הגידול של **ערר כרתי** הן מלחות-קרקעות המכילות ריכוז מלחים מסיסים. בקרקע רוויה, עולה שיעור המלחים כמו: נתרן כלוריד אשלגן סידן על 30 ג"ר (ויזל, אגמי, 1979), אחוז נתרן ספוח בין 5-15 אחוז, pH- מתחת 8.4. המלחות יש והן מוצפות עונתית או מתחתן מי תהום מלוחים קרובים לפני השטח או שהן מנקזות מים המכילים מלחים. קרקע המלחות דלות בחומר אורגני ובחנקן ויוצרות לעיתים קרומי מלח ע"פ הקרקע (רביקוביץ 1981). בתנאים אלה יכולים להתקיים במלחה מינים אדישים למלח או כאלה שהותאמו להתמודד עם ריכוזי מלח גבוהים (הלופיטים). מלחות מצויות במספר אזורים בארץ: במישור החוף נותרו מליחות מצומצמות באזור נחל קישון, (נתונות בסכנה בגלל פיתוח) בעתלית (סביב בריכות האידוי להפקת המלח) באזור ים המלח, בבקעת הירדן, בנגב ובערבה. בעתלית ליד בריכות המלח נעשתה תצפית **בערר כרתי** המשמש אינדיקטור להמלחת שטחים חקלאיים. קרוב לבריכות גדלים: **בן-מלח שיחני**, **שרשר שיחני**, **מלוח רגלני** ו**אשל**. **ערר כרתי** גדל בשוליים המזרחיים של הבריכות במרחק 20 מ' מהן יחד עם **ינבוט השדה**, **טיון בשרני**, **קורטם דק**, וח"ש שהשלימו מחזור חייהם. תפוצתו העולמית של הצמח הן מליחות סביב הים התיכון, אפריקה, מערב אסיה. הודו, ואוסטרליה.

הצמח מוכר שנים רבות ברפואה האתנובוטנית ומצוי בשימוש במספר ארצות במערב אסיה,

אפריקה בחצי האי ערב ובהודו. בהודו משמש הצמח תרופה למחלות כמו: סוכרת, כיבים ואסטמה, מחלות קיבה וכנגד בעצירות, כאבי מפרקים, צרעת וכתרופה משתנת. בבחריין ובמדינות באפריקה עלים מרוסקים עם סוכר משמשים תרופה נגד ברונכיטיס (Neuwinger, 2000), שימושים אחרים בצמח (בעירק בערב הסעודית ובמאוריטניה) הוא כמרעה לכבשים לעיזים ולגמלים. בבדיקת תכולת החומרים בצמח נמצא שהוא מכיל פלבנואידים, סטרואידים, תרכובות פנוליות וחומצות אמינו הנמצאים בנצר בעיקר בגבעול ובעלים. (Priyashree et al 2010). נמצאו חמישה פלבנואידים- שהם מטבוליטים משניים (quercetin, quercetin-3-O-glucoside kampferol-3-O-glucoside kampferol-3-O-rhamnoglucoside ורוטין). הפרי מכיל בעיקר אתנול והזרעים מכילים 22-25% שמן למאכל הפרי מכיל בעיקר אתנול והזרעים מכילים 22-25% שמן למאכל המורכב בעיקר מחומצה אולאית חומצה פלמיטית וסטרולים (Austin D. 2000).

ספרות:

ויזל י פולק ג וכהן י 1978 אקולוגיה של הצומח בארץ ישראל. אוניברסיטת ת"א.

ויזל י ואגמי מ 1979 צמחי מלחה בישראל. אוניברסיטת ת"א.

פאהן א 1987 אנטומיה של הצמח. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

רביקוביץ ש 1981 קרקעות ישראל התהוותן טבען ותכונותיהן. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

שמידע א 2005 צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

————————————————————————————

Austin D 2000. A revision of *Cressa* L. (Convolvulaceae). Botanical Journal of the Linnean Society 133(1): 27–39.

Burkill HM 1985 The useful plants of West Tropical Africa. 2nd Edition. Volume 1, Families A–D. Royal Botanic Gardens, Kew, Richmond, United Kingdom. 960 pp.

Feinbron-Dotan N 1978 Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. V. 3 pp 31-32.

Neuwinger HD 2000 African traditional medicine: a dictionary of plant use and applications. Medpharm Scientific, Stuttgart, Germany. 589 pp.

Priyashree S Jha S and Pattanayak SP 2010 A review on *Cressa cretica* Linn. A halophytic plant. Pharmacogn Rev. 4(8): 161–166.

Priyashree S Jha S and Pattanayak SP 2012 Bronchodilatory and mast cell stabilising activity of *Cressa cretica* L. Evaluation through in vivo and in vitro experimental models. Asian Pacific Journal of Tropical Medicine 5(3): 180–186.

Verdcourt B 1963 Convolvulaceae. In: Hubbard CE and Milne-Redhead E (Eds.) Flora of Tropical East Africa. Crown Agents for Oversea Governments and .Administrations, London, United Kingdom. 161 pp.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2020 ערר כרתי Cressa cretica ר"ש עשבוני הגדל במלחות (אוגוסט 2020). פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 7.
https://www.kalanit.org.il/cressa-cretica-08-2020